

Necati Cumali

Ο Necati Cumali σε σχέδιο του Τάκη Μπέσσα¹

Το σπίτι μας

Το σπίτι μας ήταν στην όχθη του χείμαρρου. Τους μήνες του χειμώνα και της άνοιξης ακούγαμε μέσα σπ' το σπίτι ή τριγυρνώντας στην αυλή, το χείμαρρο να κυλά. Μόλις άνοιγε η διπλόφυλλη, φτιαγμένη από χοντροπελεκημένο κεραμιδί ξύλο αυλόπορτα βλέπαμε στην άλλη μεριά του δρόμου, ψηλό ίσαμε το γόνατο το πρόχωμα του ποταμού και τα καβάκια να ψηλώνουν στις δύο του όχθες. Η μια απ' τις ξύλινες γέφυρες ήταν μόλις βήματα πιο πάνω απ' το σπίτι μας. Μόλις περνούσες τη γέφυρα είχες απέναντί σου το φούρνο του μαχαλά και λίγο πιο πέρα το Κουρσουνλού τζαμί. Γύρω από το φούρνο και το τζαμί έστεκαν το ένα δίπλα στο άλλο στη σειρά καφασωτά, φτιαγμένα από μπαγδατί, ασβεστοσοβαντισμένα, με μικρά παράθυρα, τα κεραμίδια στις στέγες τους μαυρισμένα και τις γλάστρες με το βασιλικό και τα γεράνια αραδιασμένες μπροστά απ' τα ξύλινα παντζούρια τους, τα μουσουλμάνικα σπίτια.

[...]

Ο σταθμός, το τσαρσί, τα μαγερεία, τα ξενοδοχεία, τα επίσημα κτίρια και η πλατεία της πόλης ήταν όλα κάτω στο ρωμέικο μαχαλά. Τα ρωμέικα σπίτια ήταν τα περισσότερα δίπατα, καμιά φορά και τρίπατα

---

¹ Μπέσσας, Τ. (2008). Εξώφυλλο. Στο Μ. Σουλιώτης, (επιμ.), *Necati Cumali (1921 - 2001) ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*. Φλώρινα: Βιβλιολογεῖον, Εξώφυλλο.

πέτρινα κτίρια. Στο δεύτερο πάτωμα είχαν απ' τη μεριά του δρόμου μαρμάρινα μπαλκόνια με σιδερένια παρμαλίκια. Οι σιδερένιες μαρκίζες των κτιρίων, ψιλοδουλεμένα κεντήματα από χυτό σίδηρο και βέργες, όπως και τα παισιωμένα από παχιά φύλλα σιδήρου παντζούρια των σπιτιών, ήταν πάντα φρεσκοβαμμένα με λαδομπογιά. Στα μπαλκόνια και στα περβάζια των παραθύρων ήταν αραδιασμένες πλάι πλάι οι γλάστρες με τα λουλούδια.

Το σπίτι μας ήταν στην είσοδο του μουσουλμάνικου μαχαλά, στην άκρη του ρωμέικου, όταν ερχόσουν απ' το τσαρσί. Ήταν φτιαγμένο από μπαγδατί όπως όλα τα σπίτια των μουσουλμάνων. Ήταν ωστόσο αρκετά αρμονικό και μεγαλόπρεπο ώστε να στέκει ωραίο πλάι στο γειτονικό του διώροφο πέτρινο ρωμέικο σπίτι².

[...]

Φλώρινα, Γενική άποψη της πόλης. Στα δεξιά του παλιού Οικονομικού Γυμνασίου διακρίνεται η κατοικία του Necati Cumali (1916)³

Φλώρινα, Πλατεία Ερμού. Στα δεξιά του παλιού Οικονομικού Γυμνασίου διακρίνεται η κατοικία του Necati Cumali (1925)⁴

Ο Necati Cumali, Τούρκος μυθιστοριογράφος, διηγηματογράφος και ποιητής, γεννήθηκε στη Φλώρινα το 1921⁵. Έφυγε με την ανταλλαγή των πληθυσμών και εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στα Βουρλά της Μικράς Ασίας. Σπούδασε νομικά στην Άγκυρα και δικηγόρησε στη Σμύρνη. Τον είχε κερδίσει όμως η λογοτεχνία. Καταπιάστηκε με όλα τα είδη του γραπτού λόγου. Τα

² Τζουμαλή, Ν. (2001). Το σπίτι μας. *Μακεδονία 1900*, (Μτφρ. Ανθή Καρρά). Πρέσπες: Πρέσπες 2001 & Βαλκανικό Άσυλο Ποίησης, 21 – 30.

³ *Ministère de la culture et communication (France)*. Διαθέσιμο στο: <http://www.culture.gouv.fr> (Ημερομηνία πρόσβασης 22/9/2015).

⁴ *Φωτοθήκη Λέσχης Πολιτισμού Φλώρινας*.

⁵ Οι πληροφορίες για τον Necati Cumali προέρχονται από τις πηγές που παρατίθενται στη Βιβλιογραφία.

πεζογραφήματά του είναι τοποθετημένα στη Σμύρνη και στα παράλια του Αιγαίου. Το ελληνικό κοινό ήρθε για πρώτη φορά σε επαφή με το έργο του το 1979, όταν από τις εκδόσεις Θεμέλιο, σε μετάφραση του Πέτρου Μάρκαρη, κυκλοφορεί το μυθιστόρημα *Πικρός καπνός*, με έντονο κοινωνικό προβληματισμό. Η τεράστια επιτυχία των έργων του που αναφέρονται στη Μακεδονία αποδεικνύει ότι ο N. Cumali κάλυψε ένα κενό, την εποχή που η τουρκική κοινωνία αισθάνεται την ανάγκη να ενσωματώσει το οθωμανικό της παρελθόν στην εθνική αφήγηση. Το 1974 δημοσιεύει τη συλλογή διηγημάτων *Μακεδονία 1900* (κυκλοφόρησε στα ελληνικά από το Άσυλο *Βαλκανικής Ποίησης*, σε μετάφραση Ανθής Καρρά, το 2001), τα οποία διαδραματίζονται στη Δυτική Μακεδονία, με ιδεατό κέντρο τη γενέτειρά του Φλώρινα. Το 1997 επισκέπτεται τη Φλώρινα, ύστερα από πρόσκληση του *Βαλκανικού Ασύλου Ποίησης*. Προσκύνησε στο μέρος, όπου ήταν κάποτε το πατρικό του σπίτι, μπροστά από το 3ο Γυμνάσιο:

Τον Οκτώβριο του 1997, ο γέρων συγγραφέας είχε επισκεφθεί τη Φλώρινα ύστερα από πρόσκληση του «Βαλκανικού Ασύλου Ποίησης» και συμμετείχε στις λογοτεχνικές εκδηλώσεις «Πρέσπες – Ο.Π.Π.Ε.Θ. 1997». Και βέβαια ζήτησε να τον οδηγήσουμε στο μέρος όπου είταν χτισμένο κάποτε το φλωρινιώτικο σπίτι του. Σταθήκαμε στην όχθη στο ποτάμι, μπροστά στην είσοδο του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης [κτίριο Γούναρη] και από εκεί του έδειξα το σημείο, στην αντικρινή όχθη, διαγωνίως και δεξιά όπως βλέπαμε. Πέρασε τη γεφυρούλα (ήθελε να πάει μόνος του) και μετά από λίγη ώρα επέστρεψε με κοκκινισμένα μάτια. Δεν στάθηκε ωστόσο στο σημείο που του είχα υποδείξει παρά πήγε δεξιότερα. Τον παρακολουθούσα από απέναντι, αλλά δεν είπα τίποτε για να μην του χαλάσω του προσκύνημα με λεπτομέρειες. Λίγο πιο εδώ ή λίγο πιο εκεί, σημασία είχε ότι η θέση του σπιτιού ήταν κάπου εκεί. Όλα εξάλλου είχαν ξαναχτισμένα. Την επόμενη μέρα ο Τζουμαλή έφυγε για την Κωνσταντινούπολη.

Μετά από μήνες, πήρα διορθωτική πληροφορία από έναν υπερήλικο Φλωριναίο: το σπίτι του Σαράφη Τζουμαλή (πατέρα του συγγραφέα, που τον αγαπούσαν οι χριστιανοί γείτονες: το σπίτι συνόρευε με τον χριστιανικό μαχαλά) δεν βρισκόταν εκεί που μου είχε πρωτοπεί, αλλά

λίγα μέτρα πιο δεξιά, ακριβώς δηλαδή εκεί όπου στάθηκε και δάκρυσε ο Νετζατί. Μικρό παιδάκι τριάμισυ χρονών θυμόταν, λέει που έπαιζε εκεί στην όχθη, με τα' άλλα παιδιά του βαροσιού, μουσουλμανάκια και χριστιανόπουλα, και με τις πάπιες.

Θυμόταν και το απέδειξε.

Φλώρινα, Γενική άποψη της πόλης. Στα δεξιά του παλιού Οικονομικού Γυμνασίου διακρίνεται η κατοικία του Necati Cumali (1916)
[Λεπτομέρεια]⁶

Σε όλο τον τόμο *Μακεδονία 1900*, αφηγητής είναι ο πατέρας του συγγραφέα ο Μουσταφά και όλες οι αναφορές στη λέξη *πατέρα* παραπέμπουν στον παππού Ιμπραήμ Τζουμαλή, που ζει την ιστορία, τη συνύπαρξη των αλλοεθνών και βιώνει την προσφυγιά:

Ο πατέρας μου

[...]

Όταν υπογράφηκε η συνθήκη της Λωζάνης κι άκουσε πως θα μας ανταλλάξουν ως Τούρκους της Δυτικής Μακεδονίας με τους Ρωμιούς της Ανατολής, δεν ήθελε να το πιστέψει. «Δε γίνεται κάτι τέτοιο!» έλεγε. Όταν έγινε σίγουρο το νέο τον έπιασε το πείσμα του: «Εγώ δε φεύγω απ' τη Φλώρινα!»

[...]

Μια μέρα παραδώσαμε το σπίτι μας σε μια ταλαιπωρημένη οικογένεια Ρωμιών που είχε έρθει από κάποιο χωριό της Προύσας και ξεκινήσαμε.

Δεν άνοιξε ίσαμε τη Σαλονίκη το στόμα του ο πατέρας μου. Κοίταζε απ' το παράθυρο του τρένου τη γη, τα βουνά, τις πέτρες της

⁶ *Ministère de la culture et communication (France)*. Διαθέσιμο στο: <http://www.culture.gouv.fr> (Ημερομηνία πρόσβασης 22/9/2015).

Μακεδονίας. Είχε μια πολυθρόνα με ψηλή πλάτη από ξύλο βαλανιδιάς. Τη μέρα που θα ανεβαίναμε στο βαπόρι στη Σαλονίκη, τον βάλουμε να κάτσει για να μην κουραστεί στην πολυθρόνα του μπροστά στις σκάλες που κατέβαιναν στην αποβάθρα, όσο διαρκούσαν οι διατυπώσεις του ταξιδιού. Περίμενε έτσι αφηρημένος, αμίλητος στην πολυθρόνα του. Όταν επρόκειτο να μπούμε στο βαπόρι, άρπαξε ξαφνικά με τα δυο του χέρια τα κάγκελα της σκάλας προς την αποβάθρα. Ήταν ενενήντα τριών χρονών. Όλο δύναμη ακόμα. Τρεις άντρες, εγώ, ο Φεχίμα Τσαούς και ο Σαλίχ μπέης δεν καταφέραμε να του λύσουμε τα δάχτυλα. «Ο τόπος μου είναι η Φλώρινα» έλεγε. «Σε κανέναν δεν αφήνω τους νεκρούς μου! Δεν αφήνω τη γη μου! Πηγαίνετε εσείς, εμένα ανεβάστε με στο τρένο να γυρίσω στη Φλώρινα. Να πεθάνω στη Φλώρινα...»

[...]

Εγκατασταθήκαμε στα Βουρλά. Τρία χρόνια έζησε κατάκοιτος στα Βουρλά τη νοσταλγία του. Κάρφωνε κάπου τα μάτια του κι έμενε έτσι βυθισμένος ώρα πολλή. Καμιά φορά, μην αντέχοντας άλλο έλεγε «Αχ, δεν έπρεπε να αφήσω εγώ τη Φλώρινα. Στη Φλώρινα έπρεπε να πεθάνω!» κι αντανακλούσε το βλέμμα του, βλέμμα καθαρόαιμου αλόγου, κι ας είχαν αρχίσει να πέφτουν μέσα του σκιές, το φως του ουρανού της Μακεδονίας κι η φαρδυκάπουλη, ορθόστητη γραμμή των βουνών της φώτιζε το πρόσωπό του, λες κι είχαν αποτραβηχτεί τα σύννεφα⁷.

Το σίγουρο είναι ότι η Φλώρινα και η Δυτική Μακεδονία, οι χριστιανοί κάτοικοι της γενέτειράς του, ακόμα και η ελληνική γλώσσα βρίσκονται στο επίκεντρο του έργου του Τζουμαλί. Ακόμα και ο τρόπος που αναφέρεται στην ελληνική γλώσσα, σημειώνει η Ανθή Καρρά, είναι γεμάτος τρυφερή νοσταλγία. Τα «μακεδονικά» του κείμενα είναι διανθισμένα με ελληνικές φράσεις, ενώ δεν διστάζει, πολύ νωρίς (1957), να βάλει τα λόγια κάποιου ελληνικού τραγουδιού ανάμεσα στους στίχους ενός ερωτικού του ποιήματος, σημάδι πως η γλώσσα αυτή ακούγεται, λειτουργεί ακόμα στο άμεσο περιβάλλον του.

---

⁷ Τζουμαλή, Ν. (2001). Ο πατέρας μου. *Μακεδονία 1900*, (Μτφρ. Ανθή Καρρά). Πρέσπες: Πρέσπες 2001 & Βαλκανικό Άσυλο Ποίησης, 31 – 43.

Φλώρινα. Χειμώνας 1916 – 1917. Διακρίνονται τα όρια του μουσουλμανικού και του ρωμείκου μαχαλά και το σπίτι του Necati Cumali⁸

Ο Necati Cumali τελείωσε τη ζωή του στην Κωνσταντινούπολη στις 11 Ιανουαρίου 2011. Το 2007 (1 – 3 Ιουνίου) διοργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας διεθνές συνέδριο προς τιμήν του, με τίτλο: *Necati Cumali (1921 – 2001) ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*.

Βιβλιογραφία

Marcel Bolotte. *Carnets de Guerre 1914 – 1919*. Διαθέσιμο στο: <http://atelca.fr/remy/transit/marcel/photos-high/photo-097.htm>

(Ημερομηνία πρόσβασης 22/9/2015).

Ministère de la culture et communication (France). Διαθέσιμο στο: <http://www.culture.gour.fr> (Ημερομηνία πρόσβασης 22/9/2015).

Ανδρέου, Α. (1995). [Βιο-εργογραφικό σημείωμα του Νετζατή Τζουμαλή]. Στο Μ. Σουλιώτης, (επιμ.), *Ανθολογία Φλωριναίων πεζογράφων (1903 – 1993)*. *Εταιρία*, 20 – 21. Φλώρινα: Πρέσπες 1995, 208.

Ανδρέου, Α. (2001). Διαβάζοντας τη συλλογή του Νετζατή Τζουμαλή «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 1900». Πρέσπες 2001 – Βαλακανικό Άσυλο ποίησης, μετάφραση Ανθή Καρρά. Πρέσπες 2001, σελ. 228. *Εταιρία*, 36, 67 – 70.

Καραμπατάκη, Ν. (2001). Διαβάζοντας τη συλλογή του Νετζατή Τζουμαλή «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 1900». Πρέσπες 2001 – Βαλακανικό Άσυλο ποίησης, μετάφραση Ανθή Καρρά. Πρέσπες 2001, σελ. 228. *Εταιρία*, 36, 65 – 66.

---

⁸ Marcel Bolotte. *Carnets de Guerre 1914 – 1919*. Διαθέσιμο στο:

<http://atelca.fr/remy/transit/marcel/photos-high/photo-097.htm>

(Ημερομηνία πρόσβασης

22/9/2015).

- Καρρά, Α. (2008). Ο ποιητής και πεζογράφος Νετζατί Τζουμαλί: «μια γνωριμία με φόντο τη Φλώρινα». Στο Μ. Σουλιώτης, (επιμ.), *Necati Cumali (1921 – 2001) ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*. Φλώρινα: Βιβλιολογεΐον, 13 – 20.
- Μπέσσας, Τ. (2008). Εξώφυλλο. Στο Μ. Σουλιώτης, (επιμ.), *Necati Cumali (1921 – 2001) ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*. Φλώρινα: Βιβλιολογεΐον, Εξώφυλλο.
- Σουλιώτης, Μ. (2001). Προλόγισμα. Το σπίτι του Τζουμαλή. Στο Ν. Τζουμαλή. *Μακεδονία 1900*, (Μτφρ. Ανθή Καρρά). Πρέσπες: Πρέσπες 2001 & Βαλκανικό Άσυλο Ποίησης, 7.
- Σουλιώτης, Μ. (επιμ.). (2008). *Necati Cumali (1921 – 2001) ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*. Φλώρινα: Βιβλιολογεΐον.
- Τζουμαλή, Ν. (2001). *Μακεδονία 1900*, (Μτφρ. Ανθή Καρρά). Πρέσπες: Πρέσπες 2001 & Βαλκανικό Άσυλο Ποίησης.
- Τζουμαλή, Ν. (2001). Ο πατέρας μου. *Μακεδονία 1900*, (Μτφρ. Ανθή Καρρά). Πρέσπες: Πρέσπες 2001 & Βαλκανικό Άσυλο Ποίησης, 31 – 43.
- Τζουμαλή, Ν. (2001). Το σπίτι μας. *Μακεδονία 1900*, (Μτφρ. Ανθή Καρρά). Πρέσπες: Πρέσπες 2001 & Βαλκανικό Άσυλο Ποίησης, 21 – 30.
- Φωτοθήκη Λέσχης Πολιτισμού Φλώρινας*.
- Χ.σ. (2008). Εργο-βιογραφικό σημείωμα για τον Νετζατί Τζουμαλί. Στο Μ. Σουλιώτης, (επιμ.), *Necati Cumali (1921 – 2001) ένας Τούρκος συγγραφέας από τη Φλώρινα*. Φλώρινα: Βιβλιολογεΐον, 365 – 366.